

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2025.24.4.80-89>

Pedagogická činnosť Stanisława Moniuszka a jej prínos v hudobnej edukácii

Stanisław Moniuszko's Pedagogical Activity and its Contribution to Music Education

Kristína Magátová

Abstract

The life and work of Stanisław Moniuszko are areas that are relatively unknown in Slovakia. The composer's name comes to mind for many in connection with the formation of national schools and the Polish national opera *Halka*. His legacy, however, encompasses a more varied range of works, as well as life events that have greatly influenced the further development of music in neighbouring Poland. He was not only a versatile composer, active organist, promoter of music, conductor, but also a teacher. Although teaching was a peripheral area of Moniuszko's activities, he devoted himself to it throughout his life. The paper deals with the pedagogical activity of Stanisław Moniuszko, introduces his important pupils and also works of didactic and instructive character.

Keywords: Stanisław Moniuszko. Music teacher. 19th century. Institute of music. A memoir for learning harmony.

Úvod

Poľský romantický skladateľ Stanisław Moniuszko (1819-1872) je v slovenskom prostredí známy ako reprezentant poľskej národnej hudby, autor poľskej národnej opery *Halka*, či ako priekopník piesňového žánru v poľskej artifizálnej hudbe. Jeho pôsobenie zahŕňala i aktívna hráčska, dirigentská a pedagogická činnosť. Predmetom nasledujúcich úvah je Stanisław Moniuszko v pozícii súkromného a profesionálneho učiteľa hudby. Dôvodov, prečo sa pozrieť aj na túto oblasť Moniuszkovko pôsobenia, je viacero. Hoci nebolo učiteľstvo jeho primárnou zárobkovou a pracovnou činnosťou, venoval sa jej takmer celý život. Druhým dôvodom sú silné osobné putá, ktoré nadviazal so svojimi študentami. Poznanie Stanisława Moniuszka z aspektu pedagogického pôsobenia objasňuje charakteristiku jeho osobnosti, s ktorou sa často stretávame: obetavý, skromný, pracovitý. A napokon je to súbor niekoľkých didaktických materiálov, ktoré ovplyvnili hudobné vzdelávanie ďalších generácií.

Mladý Moniuszko ako súkromný učiteľ hudby

Po ukončení vysokoškolských štúdií na Singakademie v Berlíne sa v júli roku 1840 Moniuszko usadil vo Vilniuse, kde si založil rodinu. Prvé roky samostatného života neboli ľahké. I napriek snahám o umelecké pôsobenie sa mu základom živobytia stal post organistu v Kostole sv. Jána, kde pôsobil viac ako 18 rokov. Išlo však len o čiastočný úväzok. Omše sprevádzal len v nedele a vo sviatky, za čo mu bola priznaná len mierna finančná odmena 25 rubľov mesačne. Bol nútený privyrábať si početnými súkromnými hodinami hudby (Branberger, 1947, s. 291). K začínajúcemu učiteľovi klavíra sa vďaka snahám manželkinej rodiny prihlásilo veľa študentov, či skôr študentiek, dievčat z bohatších rodín, o ktorých sa Moniuszko v istom liste neznámemu adresátovi vyjadril: „*Moja činnosť sa obmedzuje na poskytovanie tých najneznámejších hodín mladým dáмам, ktoré sa hudbe venujú tak, akoby sa nikdy nechystali hrať.*“ (Baranowski, 2023, s. 111). Hodina súkromného vyučovania do rodinnej kasy priniesla jeden rubel (Baranowski, 2020, s. 28-29). Medzi jeho žiakov patrili aj významnejšie osobnosti, maliar Wincenty Leopold Sleńdziński (1838-1909), etnograf a filológ Jan Aleksander Karłowicz (1836-1903), otec o niečo známejšieho Mieczysława Karłowicza (1876-1909), klavirista Antoni Stolpe (1851-1872), hudobný teoretik a pedagóg Gustaw Roguski (1839-1921), skladatelia Zygmunt Noskowski (1846-1909), Henryk Jarecki (1846-1918), Władysław Rzepko (1854-1932) alebo aj ruský skladateľ César Antonovič Kjuj (1835-1918), s ktorým nadviazal vzácné priateľské puto (Baranowski, 2020, s. 36). Kjuj sa u Moniuszka učil súkromne ako mladý pätnásťročný chlapec. Jeho otec bol v tomto čase v meste služobne ako dôstojník napoleonskej armády. U Moniuszka sa učil len pár mesiacov, no získal u neho základy harmónie, kontrapunktu a tiež kompozície, najmä v oblasti piesňovej tvorby (Baranowski, 2020, s. 112).

Vyučovanie hudby vo Vilniuse bolo pre Moniuszka formou materiálneho zabezpečenia. Bolo zvyčajne nesystematické a často prerušované, kvôli jeho skladateľským povinnostiam a viacerým domácim i zahraničným cestám, čo spôsobilo stratu študentov i zárobku. Za zmienku stoja intrigy rivalov, pochybných a lacnejších učiteľov hudby, ktorí Moniuszka o žiakov okrádali. Prevažná väčšina lekcii sa týkala amatérskeho muzicírovania. Nemožno v tomto smere hovoriť o skladateľskej škole, hoci nepochybne ovplyvnil umelecký rast nasledujúcej generácie v kvalite hudby i umeleckého vkusu.

Spomienky jeho žiaka Wincenta Leopolda Sleńdzińskiego svedčia o Moniuszkovom mimoriadne priateľskom pedagogickom prístupe.¹ Spomínal,

¹ Ich obdiv a vďačnosť k učiteľovi sa prejavili veľkým gestom. Moniuszkovi bol pre úžernický dlh, ktorý vznikol kvôli niekoľkým cestám do Petrohradu, kvôli snahám o propagáciu a vydanie jeho novovzniknutej piesňovej zbierky *Śpiewnik Domowy (Domáci spevník)*, zhabaný klavír (Baranowski, 2020, s. 36). Cestu do Petrohradu plánoval okrem iného za vidinou zlepšenia svojej

ako sa stretávali v miestnosti pri klavíri. Moniuszko si pospevoval rôzne melódie, pribehol ku klavíru, zahral naň a rýchlo si melódiu zapísal. Sleńdziński dokonca tento výjav zachytil počas jednej návštevy vo forme skice na papier. Išlo o spevácku skúšku divadelných umelcov v skladateľovom byte, medzi ktorými nechýbal ani Moniuszko (Uziębło, 1932, s. 87).

Obr. 1: Spevácka skúška divadelných umelcov v byte Stanisława Moniuszka z roku 1856, autor skice je Moniuszkov žiak Wincenty Leopold Sleńdziński (cyfrowa.galeriaslenskich.pl)

Uvedenú pamäť možno do istej miery vnímať ako definíciu Moniuszkovho pedagogického prístupu. Podľa Sleńdzińskiego spomienky je zjavné, že forma individuálnych hodín bola obohatená o skupinové stretnutia, ktoré boli plné muzicírovania, čo bolo v tom čase populárne. Možno hovoriť o akomsi ekvivalente Schubertových hudobných večerov. Moniuszkovi žiaci tak mali možnosť stretnúť sa s umením profesionálov, vzájomne sa inšpirovať, motivovať a diskutovať o hudbe. Podobné muzicírovania, resp. umelecké stretnutia absolvoval aj on ako malý chlapec (Wachowicz, 2020, s. 163). Môžeme predpokladať, že vychádzal vo svojich pedagogických postupoch z vlastných skúseností.

Stanisław Moniuszko na Hudobnom inštitúte

Moniuszko sa popri vyučovaní aktívne venoval kompozičnej činnosti, čo časom prinieslo svoje ovocie. V dôsledku skladateľských úspechov sa v roku 1846 s rodinou na čas usadil vo Varšave, kde pôsobil ako kapelník

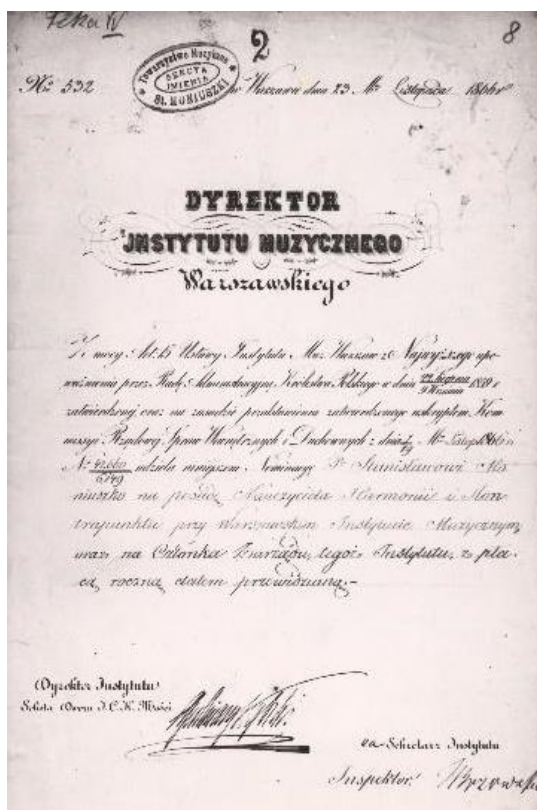
finančnej situácie. Mal totižto ambíciu získať miesto hudobníka na cárskom dvore, no neúspešne (Ritter, 2004, s. 346). Hrstka jeho žiakov klavír od úžerníka odkúpila a vrátila ho do bytu svojho vzácného učiteľa (Jachimecki, 1983, s. 28). S vydaním spevníka Moniuszkova popularita rástla, no na druhú stranu ho vytúžené vydanie priviedlo do ešte väčších dlhov. Často bol obeťou vykorisťovania vydavateľmi. Na istý čas sa mu súkromné vyučovanie stalo jedinou formou príjmu, a vzhľadom na dlhy mu neprinášalo prakticky žiadne zadost'učinenie.

opery (Branberger, 1947, s. 291). Tvorivá činnosť a úzky kontakt s divadelným prostredím vyústili v zmenu v Moniuszkovej životnej situácii. V roku 1858, po úspešnej premiére *Halky*, došlo k trvalému presťahovaniu sa rodiny do Varšavy. Moniuszko profesionálny život po presťahovaní sa do Varšavy bol naplnený intenzívnou prácou skladateľa, povinnosťami dirigenta a operného režiséra (Samson, 2001, s. 937). Napriek tomu si našiel čas aj na to, aby sa zapojil do snáh o reaktivizáciu poľského hudobného školstva. V roku 1861 začal pracovať na základe pozvania riaditeľa, vynikajúceho husľového virtuóza Apolinara Kątského (1824-1879), vo vtedy novovzniknutom Hudobnom inštitúte (Instytut Muzyczny w Warszawie), kde spočiatku (1862-1865) vyučoval harmóniu a viedol zborovú triedu. Navyše bol pravdepodobne vďaka jeho slávnemu menu okamžite vymenovaný za člena správnej rady inštitútu (Dziadek, 2011, s. 123).

Obr. 2: Skupinová fotografia zakladateľov a profesorov, takzvanej správnej rady Hudobného inštitútu vo Varšave z roku 1860 zhotovená fotografom Karolom Beyerom (1818-1877), sediaci zľava: Apolinary Kątski, Stanisław Moniuszko, Ryszard Noch, Józef Nowakowski, Józef Stefani; stojaci zľava: Adam Münchheimer, August Freyer, Jan Quattrini, Gabriel Rożniecki, Józef Brzowski (mbc.cyfrowemazowsze.pl)

Spočiatku viedol 150 členný zbor, s ktorým študoval operné party a fragmenty vlastných diel. Pedagogická činnosť musela často ustupovať povinnostiam v divadle a niekoľkotýždňovým pracovným cestám. Časté rušenie skúšok a absencie viedli k početným konfliktom s riaditeľom inštitútu. Výsledkom tohto napätia bolo v marci v roku 1865 prerušenie Moniuszkovho pedagogického pôsobenia. V septembri nasledujúceho roku sa do zamestnania vrátil na žiadosť Kątského, a zároveň bol nominovaný už ako uznávaný skladateľ vyučovať kontrapunkt, inštrumentáciu a kompozíciu (Dziębowska, 2000, s. 327).

Obr. 3: Nominácia Stanislawa Moniuszka za učiteľa harmónie a kontrapunktu na Hudobnom inštitúte vo Varšave z dňa 23. 11. 1866 (polskabibliotekamuzyczna.pl)

Týždenne učil v priemere 11 hodín – 6 hodín harmónie, 3 hodiny kontrapunktu a 2 hodiny praktickej kompozície (Rudziński, 1969, s. 512). Možno predpokladať, že s opätovným nástupom na miesto učiteľa súhlasil nie z finančných dôvodov, pretože jeho plat bol na vtedajšie pomery pomerne vysoký², ale z dôvodu ambície naplniť pedagogické poslanie.

Moniuszkov pedagogický odkaz, ktorý zanechal po rokoch pôsobenia na inštitúte, ostal živý v spomienkach žiakov, zvlášť propagátora jeho piesňovej tvorby, akéhosi pokračovateľa Moniuszkovho umeleckého závetu Władysława Rzepku: „Moniuszko nás od prvej chvíle učil myslieť... požadoval od študenta samostatnosť... Svoje prednášky prispôboval vkusu poslucháčov. Ukázal nám základy harmónie, na ktorých sa ľahko staval jej ďalší vývoj. Moniuszko mal oproti ostatným pedagógom výhodu v tom, že svojím obrovským talentom vzbudzoval vo svojich žiakoch potrebu vyjadrovať sa melodicky

² Podľa zachovanej výplatnej listiny z januára v roku 1865 bola Moniuszkova finančná odmena za pedagogické pôsobenie 700 rubľov mesačne.

úprimne a originálne, čo bolo prípravou na obrat v poľskej hudbe, ktorý mal vzniknúť na pôde kontrapunktu, a ktorý dokonale rozvinul Noskowski. Okrem iných pozitívnych stránok Moniuszkových prednášok bolo najdôležitejšie, že nás naučil hľadať krásu a odkrývať ju v úprimných poľských rytmoch a melódiách.“ (Rudziński, 1969, s. 748).

Na Hudobnom inštitúte bol jeho najvýznamnejším žiakom spomínaný Zygmunt Noskowski, skladateľ, dirigent, pedagóg, autor prvej poľskej symfonickej básne. Ani on nezabudol vo svojich spomienkach na svojho učiteľa. Spomína na prvé stretnutie, ktoré sa dotýkalo kontroly Noskowského vianočných kolied: *„Moniuszko koledy pochválil, ocenil talent tvorca a odporučil, aby som za ním osobne prišiel s opravami. Pochopiteľne, tentoraz som išiel za „riaditeľom“ bez obáv. Od tohto pamätného momentu sa môj vzťah s veľkým umelcom zbližil a rady a návrhy, ktoré mi dal, výrazne prispeli k formovaniu a kryštalizácii mojich názorov na umenie.*“ (Rudziński, 1961, s. 746).

Didaktické materiály

Moniuszkove pedagogické ambície a dôležitosť úlohy pedagóga dokazujú didaktické materiály, ktoré vytvoril. Na základe pedagogickej činnosti v roku 1871 vypracoval učebnicu harmónie *Pamiętnik do nauki harmonii (Denník náuky o harmónii)* zdôrazňujúcu praktické aspekty poznania harmónie. Označenie učebnice termínom „denník“ naznačuje, že považoval za dôležité venovať sa štúdiu harmónie denne. Učebnica interpretuje učivo formou jednoduchých otázok a odpovedí doplnených o praktické notové ukážky s viacerými praktickými príkladmi v týchto oblastiach: melódia, harmónia, intervaly, akordy, doškálne akordy, hlavné a vedľajšie harmonické funkcie, septakord, dominantný septakord a obraty, zväčšené a zmenšené septakordy, nónový akord, harmonické spoje, kadencie, široká harmónia, modulácia a modulácia bez dominantného septakordu.³ Teoretický výklad uzatvára súbor sto cvičení, v ktorých je zadefinovaný len basový tón a číselné označenie požadovaných tvarov akordov. Cvičenia sú usporiadané podľa náročnosti. Novátorský charakter diela ocenil autor prvej skladateľovej monografie Aleksander Walicki: *„doteraz sme nemali úplné a dôkladné hodnotenie tejto učebnice, čo je škoda, pretože ide o nezávislé a mimoriadne užitočné dielo.*“ (Zalewski, 2022, s. 113).

Ďalším pedagogicky zameraným materiálom je súbor nástrojových cvičení s použitím husľového a basového kľúča s titulom *Szkoła czytania muzyki dla uczących się na wszystkich instrumentach posługujących się*

³ Akúsi analýzu, rekonštrukciu metódy výučby harmónie, ktorú vyvinul a používal Stanisław Moniuszko vypracoval Miłosz Aleksandrowicz vo svojej štúdií *Pamiętnik do nauki harmonii (1871)* by Stanisław Moniuszko: A forgotten 19th-century method of teaching harmony (2023).

kluczem wiolinowym i basowym (Škola hudobného čítania pre študentov všetkých nástrojov s použitím husľového a basového kľúča), zachovaných v rukopisoch. Rok vzniku nie je známy. Autorom textu na titulnej strane je Stanisław Moniuszko, autorom notopisu je Franciszek Lehnhardt. Učebnica obsahuje 300 cvičení v husľovom a 300 cvičení v basovom kľúči usporiadaných rovnako podľa náročnosti. Stupňovanie náročnosti reprezentuje rastúca náročnosť rytmických schém a tiež zmena predznamenanania vo všetkých durových a molových tóninách.

Niektoré Moniuszkove kompozície majú predpoklad uplatniť sa ako inštruktívne skladby vo vyučovacích osnovách organových a klavírných tried, zborového dirigovania, sólového spevu či intonácie. Moniuszko ich písal najmä v mladosti, v čase, keď učil vo Vilniuse. Ide o diela s nie príliš vysokou umeleckou úrovňou. Ich účel bol viac-menej úžitkový. Technická stránka kompozícií, či už ide o klavírne skladby, či niektoré piesne, nepresahuje strednú náročnosť. Často vznikali ako hudobné dary pre jeho žiakov a ľudí z najbližšieho okolia. Možno ich rozdeliť do troch skupín: miniatúry salónneho charakteru, virtuózne skladby a klavírne cvičenia. Väčšinu možno zaradiť do skupiny drobných príležitostných kusov v podobe tancov – mazúrka, polonéza, polka, valčík a vals. Z hudobného hľadiska sa v klavírných dielach prejavuje Moniuszkov sklon používať alterácie, chromatické postupy a rôzne harmonické či rytmické oneskorenia. Textúra skladieb je prehľadná. Dominantným prvkom je melodická línia v hornom hlase s harmonickým sprievodom.

Dominantnosť melódie pramení v skladateľovej záľube v piesňovej tvorbe. Aj v rozsiahlej piesňovej tvorbe možno nájsť piesne s inštruktívnym pozadím. Inštruktívne pozadie niekoľkých vybraných piesní dosvedčujú výsledky výskumu realizovaného v rokoch 2021-2024. Výskum sa sústredil na možnosti využitia vybraných piesní Stanisława Moniuszka v individuálnom hlasovom školení v slovenských základných umeleckých školách a konzervatóriách (Magátová, 2024, 148-167). Vo väčšine prípadov ide o strofické piesne s ľudovým či detským charakterom, ktoré sú súčasťou 12 zväzkov spevníkov s titulom *Śpiewnik Domowy (Domáci spevník)*. Štylizácie klavírných sprievodov dotvárajú atmosféru skladby, čím spevákovi umožňujú autentickejšiu interpretáciu. Okrem toho sú pre neho intonačným, rytmickým a harmonickým pilierom. Piesne umožňujú zdokonalenie techniky mäkkého hlasového začiatku, budovanie a upevňovanie hlavového tónu, s ktorým úzko súvisí vyrovnávanie znelosti a farebnosti hlasu a tiež rozšírenie hlasového rozsahu oboma smermi. Piesne s melodickou líniou koncipovanou v hraniciach strednej hlasovej polohy pozitívne vplyvajú na jej upevňovanie a farebnú jednotnosť hlasu. Rýchlejšie piesne a tie, ktorých melodická línia je založená na pohybe rozložených akordov či melodických figúr s menšími rytmickými hodnotami, pozitívne pôsobia na oblasť flexibility hlasu, artikulácie a pružnosti dychu. Pomalšie piesne s oblúkovými kantilénami si vyžadujú legatové vedenie fráz, neutralizáciu vokálov, dychovú kondíciu. Okrem prehlbovania dychu, resp. jeho predlžovania, je možné precvičovať zadržanie dychu a upevňovať

dychovú oporu. Pestrosť nálad sprostredkúva prácu s dynamikou speváckeho tónu, ale aj s výrazom a speváckym prejavom. Piesne umožňujú zlepšenie techniky spevu melodických ozdôb, opakovaných či držaných tónov. Didaktický aspekt zahŕňa i oblasť rytmu, intonácie a harmonického cítenia (Magátová, 2024, s. 137-138).

Záver

Stanisław Moniuszko disponoval v rámci svojej celoživotnej pedagogickej činnosti nesporne pozoruhodnými výsledkami. Je zrejme, že pri vyučovaní sa opieral o svoju hráčsku a kompozičnú prax. Jeho ciele pri výchove mladých hudobníkov, či už amatérov z Vilnius alebo študentov Hudobného inštitútu vo Varšave, nepochybne súviseli s poslaním voči poľskému národu. Odkaz, ktorý v sebe nesú inštruktívne ladené klavírne diela, piesne, libretá opier či práce hudobno-teoretického charakteru, budú budúcim generáciám pripomínať, že Stanisław Moniuszko nebol len skladateľom, ale aj hudobným pedagógom, ktorý nielen vyučoval, ale aj vychovával. Pri koncipovaní svojich didaktických materiálov dodržiaval zásady postupnosti a primeranosti. Bol praktickým hudobníkom, a tak aj hudobno-teoretické učivo interpretoval najmä z pohľadu praktického využitia. Prvé roky pedagogického pôsobenia ho zdokonalili v individuálnom prístupe, v rešpektovaní osobitostí každého jedinca, s ktorým pracoval. Tieto skúsenosti neskôr zúročil v Hudobnom inštitúte, kde si ho študenti vážili nielen pre jeho vedomosti, ale aj ľudskosť. I keď by sa mohlo zdať, že bol vzhľadom na pracovné vyťaženie povrchným učiteľom, spomienky jeho žiakov sú dôkazom jeho profesionálnosti, húževnatosti, vytrvalosti a láskavého srdca, čo je napokon v pedagogickej činnosti to najdôležitejšie.

Bibliografia

- Baranowski, T. (2020). Moniuszko 1818 – 1872. In: Golianek, R. D. (ed.). *Moniuszko. Kompendium*. Krakov: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, s. 21 – 51. ISBN 978-83-224-5047-5.
- Baranowski, T. (2023). Stanisław Moniuszko jako pedagog. In: *Edukacja Muzyczna XVIII*. Čenstochová: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza, s. 109 – 121. ISSN 2545-3068. <https://doi.org/10.16926/em.2023.18.15>
- Branberger, J. (1947). *Svět v opeře*. Praha: Orbis, 830 s.
- Dziadek, M. (2011). *Od Szkoły Dramatycznej do Uniwersytetu. Dzieje wyższej uczelni muzycznej w Warszawie 1810-2010. [T. 1], 1810-1944*. Varšava: Wydawnictwo Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, 604 s. ISBN 978-83-614-8925-2.

- Dziębowska, E. (ed.). (2000). *Encyklopedia Muzyczna: część biograficzna*. Krakov: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 468 s. ISBN 83-224-0656-8.
- Jachimecki, Z. (1983). *Moniuszko*. Krakov: PWM, 281 s.
- Magátová, K. (2024). *Piesňová tvorba Stanislava Moniuszka a možnosti jej využitia v pedagogickom procese*. [Dizertačná práca]. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta, 186 s.
- Mazowiecka biblioteka cyfrowa. *Grono muzyków polskich z 1860 roku*. [online]. 2024. [cit. 02. novembra 2024]. Dostupné z: <https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication/72966/edition/68751/content>
- Moniuszko, S. (1969). Korešpondencia. In: RUDZIŃSKI, Witold. (red.). *Listy zebrane*. Krakov: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 678 s.
- Moniuszko, S. (1871). *Pamiętnik do nauki harmonii*. Varšava: Nakład Ferdynand Hösick, 88 s.
- Moniuszko, S. (rok neznámy). *Szkola czytania muzyki dla uczących się na wszystkich instrumentach posługujących się kluczem wiolinowym i basowym*. [pdf]. Archív autorky.
- Polska biblioteka muzyczna. *Fotoreprodukcja dokumentu potwierdzającego nominację Stanislava Moniuszki na nauczyciela harmonii w Instytucie Muzycznym w Warszawie*. [online]. 2024. [cit. 02. novembra 2024]. Dostupné z: <https://polskabibliotekamuzyczna.pl/art/127317>
- Ritter, R. (2004). Moniuszko, Stanisław. In: Blume, F.; Fischer, L. (eds.). *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 12: Mer – Pai*. Kassel: Bärenreiter-Verlag; Stuttgart: J. B. Metzler, s. 345 – 350. ISBN 3-7618-1122-5; ISBN 3-476-41021-8.
- Rudziński, W. (1961). *Stanisław Moniuszko. Studia i materiały 2*. Krakov: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 817 s.
- Samson, J. (2001). Moniuszko, Stanisław. In: Sadie, S.; Tyrrell, J. (eds.). *The New Grove: Dictionary of Music and Musicians. Volume 16: Martín y Coll to Monn*. New York: Grove, s. 936 – 939. ISBN 0-19-517067-9.
- Sleńdziński, W. L. (1856). *Skica*. [online]. Galeria Slendzinski, 2024. [cit. 02. novembra 2024]. Dostupné z: <http://cyfrowa.galeriaslendzinski.pl/aleksander-slendzinski/91-poroba-wokalna-u-stanislawa-moniuszki-w-wilnie.html>
- Uziębło, L. (1932). Nieco wspomnień o ludziach bliskich St. Moniuszce za czasów jego wileńskich. In: Stoiński, S. M. (red.). *Śpiewak. Miesięcznik muzyczny*. XIII., nr. 6. Katowice: Związek Śląskich Kół Śpiewaczych, s. 86 – 89.
- Wachowicz, B. (2020). *Wielcy twórcy*. Varšava: Oficyna Wydawnicza RYTM, 215 s. ISBN 978-83-7399-854-4.
- Walicki, A. (1873). *Stanisław Moniuszko*. Varšava: Gebethner i Wolff, 140 s.
- Zalewski, I. (2022). *Moniuszko*. Krakov: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 161 s. ISBN 978-83-22-5195-3.

Výstup vznikol v rámci projektu „Spevník – fenomén hudobnej edukácie v 19. storočí – inšpirácie pre súčasnosť“ (interné číslo projektu KU: IG-2024-03-PD) podporeného z výzvy Early Stage Grants (ESG) v rámci Plánu obnovy a odolnosti SR. Projekt je financovaný z mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti prostredníctvom Výskumnej agentúry na základe Zmluvy č. 09I03-03-V05-00019.

Mgr. Kristína Magátová, PhD.

Katedra hudby

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

kristina.magatova@ku.sk